

אשכולות

העלון השבועי של גאון ישיבת "כנס ביבנה"

”לזכר עולם יהיה צדיק” לע”נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ”ל בן הרה”ח ישראל אלעזר זצ”ל נלב”ע ב’ באדר א’ התשנ”ה ת.נ.צ.ב.ה

**פרשת ויקהל פקודי – החדש
כ”ז באדר ה’תש”ע
גיליון מס’ 132
(שנה רביעית)**

זמני השבת

ת”א י-ם	
17.09	17.26
18.22	18.24

הסגולה בבנית המשכן

ש”י לאו

בוגר מחזור תשס”ג ולשעבר עורך “אשכולות”

לאחר סיום מלאכת הרכבת המשכן, התורה מספרת לנו שמשה ברך את עם ישראל: “וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה ה’ כן עשו, ויברך אותם משה” (ל”ט, מ”ג). אולם עלינו לשאול, מהי הברכה שברך משה את עם ישראל במעמד זה? על כך מצאנו מחלוקת בין המדרשים: רש”י (שם) מביא בשם הספרי (במדבר קמג): “אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, והם (ישראל) אומרים: ויהי נעם ה’ אלוקינו עלינו...”. כלומר, את הפקד “תפילה למשה” שבתהלים, אותו אנו אומרים מידי שבת ויו”ט בפסוקי דמרה. אמנם מצאנו במדרש סדר עולם רבה (ז’): “רבי מאיר אומר, לא כן אמר להם, אלא ה’ אלוהי אבותיכם יסף עליכם ככם אלף פעמים, ויברך אתכם כאשר דיבר לכם” (דברים א’, י”א).

על דבריו של רבי מאיר במדרש יש לשאול, מובן הקשר בין הברכה במצוטטת במדרש ספרי לבניית המשכן, והוא שתשרה שכינה במעשה ידיכם, אבל קשה על רבי מאיר, מה הקשר בין הפסוק בספר דברים לבניית המשכן?

בתחילת הפרשה, כאשר מסכמים את הבאת התרומה לבניית המשכן, אומר הפסוק כך: “כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה’ לעשות ביד משה, הביאו בני ישראל נדבה לה” (ל”ה, כ”ט). ויש לכאורה לתמוה על לשון הפסוק, הרי בתחילתו כתוב שכל איש ואשה הביאו, ומדוע חוזר הפסוק בסופו ששוב הביאו בני ישראל, ולכאורה לא מובן כלל מה אומר הפסוק?

ראיתי בעניין זה בדרך הדרוש בספר קהלת יצחק סיפור על המהרש”א, שרצה להרחיב את בנין בית המדרש בו לימד, כאשר ב”ה התרבו התלמידים. ידוע הוא, כי כדי להרחיב בית מדרש או לבנות צריך תרומות ונדבות מהציבור. על כן החליטו ברחבי הקהילה לערוך מכירה פומבית ומי שירכב במחיר יזכה לבנות ולהרחיב את בית מדרשו של המהרש”א בכמות הכסף אותה התחייב וברכות רבות יחולו על ראשו. ויהי היום של המכירה הפומבית, ובעת המכירה נגש יהודי אחד אל הגבאי וביקש להעלות משמעותית את מחיר המכירה, ושישמור בסוד את שמו ולא יפרסמו ברבים. איש לא יכול היה לעמוד בסכום כזה גדול והוא זכה להרים תרומה מכובדת זו להרחבת בית מדרשו של המהרש”א. מכיון שאותו יהודי ביקש לשמור על אנונימיות, הוא לא הופיע להנחת אבן הפינה לבית המדרש המחודש, וביקש כי את אבן הפינה יניח המהרש”א בכבודו ובעצמו. המהרש”א, שכבר לא יכול היה לעמוד בסקרנותו הרבה, ביקש מהגבאי שיגלה לו מי אותו האיש שהרים תרומה כה גדולה לבית המדרש המפואר. הגבאי גילה את שמו למהרש”א, והלך המהרש”א לדרוש בשלמו ולהכיר. בהפגשו עמו, שאל אותו המהרש”א, מנין יש לך כ”כ הרבה כסף ועושר רב. ענה לו אותו יהודי, שאמנם זכה לעושר, אך לא לאושר, וכי לא זכה לפרי בטן ורצה לפחות להרים תרומה מכובדת מהוגנו, למען הישיבה בה לומדים תלמידים צעירים. המהרש”א שמע זאת וברכו כי זכה שיוולד לו בן כעת חיה. לאחר ארבע עשרה שנים, עם הגיעו של אותו בן בהיותו של שלוש-עשרה ללמוד בישיבתו של המהרש”א, קיבלו בחום והכל ידעו, כי זהו בנו של התורם הגדול לבית המדרש.

בפרק חמישי ממסכת אבות, התנא מסיים ואומר: “יהי רצון מלפניך ה’ אלוהינו ואלהי אבותינו, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך”. הקמת בית המקדש קשורה בקשר ישיר ללימוד התורה. לימוד תורה של ילדים וצעירים בבית המדרש גורם לבנייתו של בית המקדש, ולהיפך, מי שעוזר ונותן ידו לבניית בית ה’, זוכה לבנים תלמידי חכמים שילמדו תורה בבית המדרש. קשר זה בין המקדש לבית המדרש קשור גם להלכות רבות אותם אנו מקיימים בקדושת בית הכנסת ובית המדרש להם אנו קוראים: “מקדש מעט”.

מעתה כל שאלותינו על הפסוק והמדרש מיושבות יפה, ע”פ דרך דרוש זו. הפסוק בפרשה אומר כך: “כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה’ לעשות ביד משה, הביאו בני ישראל נדבה לה” (ל”ה, כ”ט). כלומר, כל איש ואשה שנדבר למשכן ועזרו בבניית משכן ה’ שהוא מקביל למקדש, הביאו בני ישראל, כלומר, התברכו בכנים חדשים, צדיקים לעם ישראל המנוודים לה’ ויושבים ועוסקים בתורה בבתי המדרשות.

מעתה תובן גם ברכתו של משה בעת סיום בניית המשכן, שלאחר שראה שכולם נדבו והרימו תרומה לבנות את בית ה’, ברך אותם משה “יסף עליכם ככם אלף פעמים”, כלומר, ברכם בפרי בטן, שְׁיִלְדוּ להם בנים כמותם, צדיקים, שרצים לקיים את דבר ה’ ולומדים תורה בבתי המדרשות.

עומדים אנו בסיומו של זמן חורף הארוך, בו זכינו לשבת בבית המדרש, הוא מקדש מעט, ולעוסק בתורה יומם ולילה. עם החזרה הביתה לחודש ניסן עלינו לזכור, כי את המקדש מעט אנו לוקחים איתנו לביתנו, שגם אותו עלינו להאיר באור התורה, ולאגור כוחות חדשים לקראת החזרה לבית המדרש בחודש אייר. אברך את כל רבני הישיבה שליט”א, עובדיה ותלמידיה שיחייבו בברכתו של משה: “יוסף ה’ עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם, כאשר דבר לכם”. חג שמח וכשר לכולם.

עורך: מוטי פקטר

העלון יוצא לאור ע”י ישיבת “כרם ביבנה” תגובות, הערות והארות ניתן לשלוח לכתובת: eshckolot@gmail.com

העלון מופיע גם באתר הישיבה באינטרנט: www.kby.org נא לשמור על קדושת הגליון!

מתחלק בין בעלת המאיתיים לבעלת השלוש מאות והמנה השלישי ניתן כולו לבעלת השלוש מאות. יוצא שהחלוקה היא 150/100/50 כמו במשנה.

תירוצו של רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבנא

רב יעקב מעמיד את המשנה במציאות שהכסף של הירושה לא נפל בפעם אחת אלא בשתי נפילות נפרדות. במקרה האמצעי של המשנה מדובר שנפלו בתחילה 75 ולאחר מכן עוד 125. כשנפלו ה-75 היה השעבור של כולן שווה ולכן מתחלקות בשווה. לאחר מכן שנפלו עוד 125, בעלת המאה זכאית רק ל-75 (כי כבר קיבלה 25) ולכן ב-75 מתחלקות שלושתן בשווה, ובחמישים שנשארו מתחלקות בעלת המאיתיים ובעלת השלוש מאות. את המקרה השלישי מעמיד רב יעקב שנפלו 75 בפעם הראשונה ו-225 בפעם השנייה. ה-75 מתחלק בשווה, ומתוך ה-225 ה-75 מתחלק בשווה (כמו לעיל), 100 נוספים מתחלקים בין בעלת המאיתיים לבעלת השלוש מאות והחמישים שנשארו נוטלת בעלת השלוש מאות לבדה (כי רק לה יש כח שיעבור בהם).

פסיקת ההלכה

למסקנא, דוחה הגמ' את המשנה ואומרת: "תניא זוהי משנת רבי נתן רבי אומר אין אני רואה את דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה". רוב הגאונים ורבינו חננאל עמהם ביארו שחולקות ביחס לגודל כתובתן. כלומר, כל אחת תקבל מספר אחוזים שווה מכתובתה עד שיגיעו לסכום הירושה. לדוגמא: כאשר יש מאיתיים, בעלת המאה תקבל 33.3, בעלת המאיתיים תקבל 66.6 ובעלת השלוש מאות תקבל 100. כלומר כל אחת 33.3% מכתובתה. הר"ף, רש"י ורוב הראשונים והפוסקים (רמב"ם, רא"ש, טור, שו"ע) ביארו שיש לחלק באופן שווה, עד שאחת מקבלת את מלוא סכום כתובתה ומשם ממשיכות להתחלק אלו שעוד לא התמלאה כתובתן. לדוגמא: כאשר יש מאיתיים, כל אחת תקבל 66.6. אך כאשר יש חמש מאות בעלת המאה תקבל 100, בעלת המאיתיים, תקבל 200 ובעלת השלוש מאות תקבל 250. כאשר יש 350, בעלת המאה תקבל 100, בעלת המאיתיים תקבל 125 ובעלת השלוש מאות תקבל 125.

הראב"ד מסביר שחולקות בשוה פירושו: "חולקות עד מקום שיעבורן שוה". במילים אחרות הכוונה היא לשיטת השיעבודים שהזכרנו לעיל. אם כן יש להקשות מה ההבדל בין רבי לרבי נתן, מסביר הראב"ד שהמחלוקת ביניהם אינה בדין העקרוני, אלא במקרים של האוקימתות של שמואל ורב יעקב. כלומר, לפי רבי נתן החלוקה היא שיטת השיעבודים, אך כאשר יש מציאות כמו שהביאו שמואל ורב יעקב - חולקות כמו במשנה. ואילו לרבי, גם במקרים האלה חולקות על פי שיטת השיעבודים. יוצא שהראב"ד הוא היחיד שפוסק להלכה את שיטת השיעבודים.

שיטתו של ר' ישראל אומן

ר' ישראל אומן ביאר ביאור מחודש בסוגיא זו על פי יסוד שהוא מכנה אותו "חלוקה תואמת שניים אוחוזין" (או חלוקה תש"א), ונבאר. המשנה הראשונה בב"מ מביאה מקרה של שניים האוחוזין בטלית האחד אומר כולה שלי והשני אומר שלי שלי. הדין במקרה זה הוא שהראשון נוטל (בשבועה) שלושה רבעים והשני נוטל (בשבועה) רבע אחד. הסיבה לכך היא (כפי שמבאר רש"י שם) שעל החצי האחד השני מודה לראשון, והתביעה שלו היא רק על החצי השני, לכן הם חולקין רק את החלק עליו הם מתוככים.

התוספתא בב"מ מביאה מקרה נוסף: שניים אוחוזין בטלית הראשון אומר כולה שלי והשני אומר שלי שלי. הדין שם הוא שהראשון נוטל חמישה שישיות והשני נוטל שישית אחת. גם כאן הביאור הוא שעל שני שלישים הם לא מתוככים ולכן הראשון נוטל אותן, הוויכוח הוא אך ורק על שלישי אחד ולכן בו הם חולקים - שישית ושישית.

הגמ' ביבמות לח. מביאה מקרה נוסף שמתאים לכלל זה: אח שייבם את אשת אחיו לפני שעברו שלושה חודשים מפטירת אחיו ונולד לה בן אחרי שבעה חודשים, הרי הבן ספק בנו של המת וספק בנו של היבם. לאחר מכן הוליד שני בנים ומת. לאחר זמן מת הסבא - אביהם של שני האחים - היבם והאח המת. כעת הספק טוען שהוא בן של האח המת ולכן מגיע לו חצי מהירושה ושני בני היבם טוענים שהוא אח שלהם ומגיע לו רק חצי מהירושה. הדין במקרה הזה שבני היבם נוטלים את החצי שהוא מודה להם, הוא נוטל את השליש שהם מודים לו ובשישית שנשארה הם מתחלקים בשוה. כלומר, גם במקרה זה הם מתחלקים רק בסכום עליו הם רבים.

טענתו של ר' אומן היא שגם המשנה שלנו היא תש"א (תואמת שניים אוחוזין). כדי לראות זאת יש להפריד כל זוג נשים ולעמת אותן על הסכום שנשאר אחרי ההשלישית לקחה את מה שמגיע לה. לדוגמא: ניקח את המקרה האמצעי במשנה (כשנשארו 200). ניקח את בעלת המאה עם בעלת השלוש מאות. אחרי שבעלת המאיתיים לקחה את ה-75 שמגיעים לה, נשארו 125. כעת בעלת המאה מודה לבעלת השלוש מאות על 25 ובעלת

מסכת כתובות דף צג: ישנה סוגיא שנקראת "מי שהיה נשוי ג' נשים ומת". בסוגיא זו התקשה הגמ' והתקשו הראשונים ונראה כי כמעט ולא הצליחו להביאה לידי פתרון. הר"ף כותב על סוגיא זו וז"ל: "הא מתני' וגמרא דילה שקלי וטרו בה קמאי ז"ל ולא סלקא להון כל עיקר וכיון דחזו דלא סליקא להו כהוגן הדרי לשקול הדעת ופסקי הלכתא דפלגינן לפום ממונא וסמכי להאי סבברא על מימרא דרבי דאמר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא... והדין סברא כי מעיינת בה בגמרא משכחת לה פירכא ולא סליק אליבא דגמרא כל עיקר ולא אליבא דמתני'..."

לפני כמה שנים בא פרופסור ר' ישראל אומן, יהודי בר אוריין וזוכה פרס נובל בכלכלה, וביאר ביאור מחודש לסוגיא זו אשר מתיישב היטב על לב המעיין. במאמר זה ננסה להציג את הסוגיא, את הקשיים שבה, את שיטות הראשונים ואת שיטתו של ר' אומן, וה' יהיה בעזרנו.

הצגת הסוגיא

משנה במסכת כתובות דף צג. אומרת: "מי שהיה נשוי שלש נשים ומת, כתובתה של זו מנה ושל זו מאתים ושל זו שלש מאות, ואין שם אלא מנה - חולקין בשוה. היו שם מאתים - של מנה נוטלת חמישים של מאתים ושל שלש מאות שלשה שלשה של זהב. היו שם שלש מאות - של מנה נוטלת חמישים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות ששה של זהב. וכן ג' שהטילו לכיס פיתתו או הותירו כך הן חולקין".

במבט ראשוני על הדינים במשנה עשויים אנו למצוא חוסר אחידות גדול. המקרה הראשון במשנה מדבר על מקרה שהמת הותיר 100 דינרים, הדין במקרה כזה הוא שחולקות בשווה. במקרה השני הותיר המת 200 דינרים, ואז הדין הוא שהראשונה נוטלת חצי כתובתה והשתיים הנוספות חולקות בשווה בסכום שנותר. במקרה השלישי הותיר המת 300 דינרים, ואז הדין הוא שכל אחת נוטלת חצי כתובתה. אכן, קשה להצביע על כלל שמאחד את המקרים במשנה.

הגמרא הרגישה בקושי זה ודנה בו. הר"ף ורש"י ביארו שהבנת הגמ' היא שהכלל במשנה הוא כלל שנכנה אותו "שיטת השיעבודים". הגמ' מעמידה כך את המשנה ואומרת שהמקרים השני והשלישי אינם מתאימים לכלל מפני שיש שם אוקימתא מיוחדת, ונבאר בהמשך.

שיטת השיעבודים - ביאור הגמ' ע"פ הר"ף ורש"י

"שיטת השיעבודים" היא שכל אחת יכולה להבוע רק מתוך מה שהיה משועבד לכתובתה. בעלת המנה יכולה ליטול רק מהמנה הראשון, בעלת המאיתיים יכולה ליטול רק מהמנה הראשון והשני, ובעלת השלוש מאות נוטלת גם מהמנה השלישי. לכן, כאשר יש רק מאה שיעבודין של שלוש הנשים שווה והם חולקות בשווה (33.3 לכל אחת). וכאשר יש מאתיים, המאה הראשון יתחלק בשווה בין כולם, והמאה השני יתחלק בשווה בין בעלת המאיתיים ובעלת השלוש מאות, יוצא שהחלוקה תהיה 83.3/83.3/33.3. כאשר יש שלוש מאות, המנה הראשון יתחלק בשווה בין כולם, המנה השני יתחלק בשווה בין בעלת המאיתיים ובעלת השלוש מאות, והמנה השלישי ינתן כולו לבעלת השלוש מאות מפני שהיא היחידה שיש לה כח שיעבוד עליו. יוצא שהחלוקה תהיה 183.3/83.3/33.3.

הגמרא עומדת על אי ההתאמה שיש בין שיטת השיעבודים למשנה, ומקשה (על המקרה השני): "של מנה נוטלת חמישים? ! תלתין ותלתא ותילתא הוא דאית לה!". נחלקו שמואל ורב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבינא כיצד להעמיד את המשנה בכדי שתתאים לשיטת השיעבודים.

תירוצו של שמואל

שמואל מעמיד את המקרה הראשון במשנה במציאות שבעלת המאיתיים כתבה לבעלת המאה "אין לי עסק איתך במנה ראשון". אז בעלת המאה ובעלת השלוש מאות חולקות במנה הראשון (כל אחת חמישים) ובעלת המאיתיים ובעלת מאות חולקות במנה השני (כל אחת חמישים), אלא שאז בעלת המאיתיים תובעת מבעלת השלוש מאות חצי ממה שקיבלה מהמנה הראשון (25) מפני שהיא טוענת שוויתרה לבעלת המאה ולא לבעלת השלוש מאות. לכן יוצא שבעלת המאה מקבלת 50, בעלת המאיתיים 75 ובעלת השלוש מאות 75 - בדיוק כמו במשנה.

על תירוץ זה יש קושי בולט (ויתכן שלכך כיוונו תוס') שכן בעלת המאיתיים לא יכולה לתבוע 25 מבעלת השלוש מאות מפני שהיא גורמת לה להפסיד יותר ומה שיהיה מפיסדה אילו בעלת המאיתיים לא הייתה מוותרת. שהרי גם בעלת המאיתיים לא הייתה מוותרת, בעלת השלוש מאות הייתה מקבלת 33.3 מהמנה הראשון, וכעת אחרי שבעלת המאיתיים וויתרה, מקבלת בעלת השלוש מאות רק 25? ! לפי העמדה זו היה צריך להיות שבעלת המאיתיים תתבע מבעלת השלוש מאות רק 16.6, והסיכום הכולל צריך להיות 108.3/91.6/50.

את המקרה השלישי במשנה מעמיד שמואל במציאות שבעלת השלוש מאות כתבה לבעלת המאה ובעלת המאיתיים שאין לה עסק עמה במנה ראשון. לכן המנה הראשון מתחלק רק בין השתיים הראשונות, המנה השני

השלוש מאות אינה מודה לבעלת המאה על כלום. יוצא שבעלת השלוש מאות נוטלת 25 והריב הוא רק על 100, הם מתחלקות בשווה. יוצא שבעלת המאה תיטול 50 ובעלת השלוש מאות תיטול 75. בדיוק כמו במשנה. כעת ניקח את בעלת המאתיים ובעלת השלוש מאות. אחרי שבעלת המאה נטלה 50 נשארו 150. אף אחת מהשתיים לא מודה לשניה לכן הם חולקות בשווה- 75 לכל אחת. בדיוק כמו במשנה.

גם במקרה השלישי (כשנשארו 300) כלל זה עובר. אם ניקח את בעלת המאתיים ובעלת השלוש מאות שנשארו להם 250 (אחרי שבעלת המאה נטלה את שלה) בעלת המאתיים מודה לבעלת השלוש מאות על 50 ובעלת השלוש מאות אינה מודה לה על כלום לכן סכום המריבה הוא 200 ובו הם חולקות. יוצא 150/100 כמו במשנה. וכן בכל המקרים הכלל יהיה נכון לכל זוג נשים.

ר' אומן הוכיח בצורה מתמטית שלכל סכום של כתובות, לכל מספר של נשים ולכל סכום של ירושה תהיה אך ורק אפשרות אחת של חלוקה תש"א. כמ"כ הוא הראה דרך כיצד לחשב באופן פשוט את החלוקה תש"א לכל סכום שהוא.

כדי לחלק חלוקה תש"א יש להפריד בין שני מקרים, האם סכום הירושה עולה על חצי מסכום הכתובות או לא. כאשר הוא אינו עולה, יש לחלק בשווה עד שהאחת מגיעה לחצי כתובתה. אז היא יוצאת מן החלוקה והחלוקה ממשיכה בין שאר הנשים עד ששוב אחת מהן מגיעה לחצי כתובתה וכו' עד שנגמר סכום הירושה. לדוגמא: כאשר סכום הירושה הוא 200 ניתן לכל אחת חמישים, ואז בעלת המאה תצא מן החלוקה (מפני שהגיעה לחצי כתובתה) ואת החמישים הנותרים נחלק בשווה בין בעלת המאתיים ובעלת השלוש מאות.

באם סכום הירושה גדול מחצי סכום הכתובות יש לתת לכל אחת את מלא סכום כתובתה, ואז להתחיל לחסר באופן שווה מכל אחת עד שהאחת תגיע לחצי כתובתה, אז נפסיק לחסר ממנה ונמשיך לחסר מהאחרות עד ששוב תצא אחת מהן, וכו' עד שנגיע לסכום הירושה. לדוגמא: כאשר סכום הירושה הוא 400, ניתן לכל אחת את כל סכום כתובתה (סה"כ 600) ונחסר מכל אחת חמישים כעת נפסיק לחסר מבעלת המאה (מפני שהגיעה לחצי כתובתה) ואת החמישים שאנו עוד צריכים לחסר בשווה משתי הנותרות. התוצאה תהיה 225/125/50.

לצורך ההמחשה נביא עוד שתי דוגמאות של ארבע נשים, בראשונה סכום הירושה קטן מחצי סכום הכתובות ובשניה גדול ממנו. ארבע נשים עם סכומי כתובות שונים- האחת 100, השניה 200, השלישית 300, והרביעית 1000. סכום הירושה הוא 700 (קטן מחצי סכום הכתובות). נחלק לכל אחת 50 (נשאר 500) והראשונה יוצאת מן החלוקה. נחלק לכל אחת מהשלוש הנותרות עוד 50 (נשאר 350) והשנייה יוצאת מהחלוקה. נחלק לשתיים הנותרות עוד 50 (נשאר 250) והשלישית יוצאת מן החלוקה. את הסכום הנותר ניתן בשלמות לבעלת האלף. יוצא שהחלוקה תהיה 400/150/100/50.

בדוגמא השנייה נניח כי יש בירושה 1350 דינרים. כעת ניתן לכל אחת את מלא כתובתה (סה"כ 1600). כעת נחסר מכל אחת חמישים (חילקנו 1450), נפסיק לחסר מן בעלת המאה, ואת המאה שאנו עוד צריכים לחסר נחסר בשווה מן השלוש שנותרו (33.3 מכל אחת). יוצא שהחלוקה תהיה 916.6/216.6/116.6/50.

ביאורו של ר' אומן לסוגיית הגמרא

את מהלך הגמ' מסביר ר' אומן שלא כמו הר"ף, ע"מ שיסתדר עם שיטתו. (הוא מעיר כי אין הוא בא חלילה לחלוק על הראשונים ז"ל אלא שמצינו בכמה מקומות שיש אפשרות לברר סוגיות בש"ס שלא כשיטת הראשונים ז"ל בתנאי שאין זה נוגע להלכה למעשה. ומכיוון שיטת רבי נתן ממילא לא נפסקה להלכה הוא מרשה לעצמו להציע פירוש נוסף). הביאור של ר' אומן הוא שהייתה מחלוקת עתיקה בין רבי נתן לרבי האם יש לחלק כפי שיטת השיעבודים (רבי) או לפי חלוקה תש"א (רבי נתן). מחלוקתם של רבי ורבי נתן הוכרעה לטובת רבי לפני תקופת האמוראים וההלכה הזו הייתה ידועה ומפורסמת, רבי סתם את המשנה כרבי נתן רק מפאת כבודו. לכן, כאשר מגיעה הגמ' למשנה זו, היא זועקת- מה קרה לשיטת השיעבודים? מדוע המשנה אינה הולכת לפי הכלל הידוע? לכן שמואל ורב יעקב נאלצים להעמיד את המשנה במצבים דחוקים, כדי שתתאים להלכה הרווחת- שיטת השיעבודים. אך אז באה הגמ' ואומרת- אין צורך! זוהי משנת רבי נתן ואינה להלכה. המשנה היא אכן חלוקה תש"א אך אנו לא פוסקים כך אלא כרבי- חולקות בשווה. והכל מחזור היטב.

ורפא האם שהייה ליד חולה מאושפז דוחה שבת? (ב')

מאור דוד בראל (ד')

עפ"י מאמרו של הרב ד"ר מרדכי הלפרין מתוך אסיא נ"ו (י"ד ד')

לסיכום, דעת הרב ואזנר להתיר בפשטות לחלל שבת כדי להגיע לבית החולים בו מאושפז קרוב משפחה במצב של סכנה, ללא הכרה. לדבריו: "וגם ידוע שאם רואים בבית חולים שאין מי ששואל בשלום החולה ומתעניין עליו - לפעמים יש חשש וזולזול במצב החולה". אולם אם החולה בהכרה ומטרת השהיה לידו היא "ליישב דעתו שלא ירגיש עצמו בדר" או "אין דעתו להתיר סתמא איסור תורה בשביל שלא ישב לבד אם לא שיש רגלים לדבר שיכול לצמוח מזה ספק פיקוח נפש".

המצב בפועל בבתי חולים

כבר כתב הרב ואזנר בתשובתו כי רופאים שאינם שומרי תורה רגילים לפעמים להתיאש מהר מתקוות חיי החולה. לדעתו, שהיית בן משפחה ליד מיטת חולה מחוסר הכרה יכולה לפעמים למנוע התיאשות מוקדמת כזו. ואכן הדברים חד משמעיים: כאשר בן משפחה שווה ליד מיטת החולה, הדבר מהווה תמריץ (הכרתי ותת הכרתי) לסגל הרפואי להקדיש לחולה מאמצים רבים יותר מאשר היו מקדישים ללא שהיית בן המשפחה. יתר על כן, הנסיון היום יומי מוכיח כי תופעה זו קיימת לא רק לגבי חולים מחוסרי הכרה אלא גם לגבי חולים בהכרה מלאה.

יתר על כן, לא רק שאינני משוכנע שתופעה זו קיימת רק לגבי "רופאים פשוטים שאינם שומרי תורה". אלא נראה לי בודאות מלאה (כן לשון הרב ד"ר מרדכי הלפרין), שהשפעה כזו קיימת גם על רופאים רבים שהם שומרי תורה ואפילו בני תורה. אחת הסיבות לכך היא העומס הגדול המוטל על הצוות הרפואי, הן רופאי הבית והן צוות האחיות. עומס כזה מקשה מאד על הצוות הרפואי להתמסר למאושפז. אולם דוגמא אישית של בן משפחה מסור, שאינו מש מעל מיטת החולה, עשויה לפעמים להוות תמריץ למאמץ נוסף של הרופא וצוות הסייעוד. מאמץ נוסף כזה, בחולה שיש בו סכנה, עשוי בהחלט להיות לפעמים הגורם המטה את מצב החולה ממות לחיים.

סיכום

במצב הקיים היום, יש הרבה יותר מרגילים לדבר שעצם שהיית בן משפחה ליד מיטת חולה שיש בו סכנה יכולה להשפיע על הצוות הרפואי המטפל להתאמץ יותר למען החולה. ולכן אירגון שהייה ליד חולה שיש בו סכנה מוגדר כפעולה של פיקוח נפש בשבת, עליה נאמר הוריו הרי זה משוכח והשואל הרי זה שופך דמים³.

ורפא

עפ"י מאמרו של הרב ד"ר מרדכי הלפרין מתוך אסיא נ"ו (י"ד ד')

שבוע שעבר הבאנו את דעת הגר"ן גולדברג שליט"א בעניין, השבוע, נביא את דעתו של הגר"ש ואזנר שליט"א ונסכם.

דעת הרב שמואל הלוי ואזנר שליט"א

לעומת הגר"ן גולדברג, נקט הגר"ש ואזנר, שעצם שהיית הקרוב ליד החולה בשבת עשויה לעדור ולהקטין את הסכנה: "וז"ל: אשר שאל מע"כ היותו רב בית אבות ונתעורר כששולחים חולה בשבת לבית חולים, ובדרך כלל שולחים בלי לוייה האם מותר להודיע למשפחתו בטלפון שלחווהו לבי"ח. והשאלה בשני אופנים הא' כשהחולה בלי הכרה, וההודיעה כדי שתלך המשפחה לטפל ברופאים או להביא רופא מומחה, וגם ידוע שאם רואים בב"ח שאין מי ששואל בשלום החולה ומתעניין עליו, לפעמים יש חשש וזולזול במצב החולה.

הנה חלק זה מהשאלה הוא פשוט דמיון להודיע לבני המשפחה היות שנוגע לעצם טפול רפואי של חולה שיש בו סכנה. והרי סתמא שנינו במשנתנו שבת קכ"ח ובשו"ע או"ח סי' ש"ל, דקוראין חכמה ממקום למקום וה"ח קריאת רופא אצל כל חולה. וגם אם יש ספק שהרופא המובהק יותר יכול לעזור יותר להצלת חולה פשיטא דמותו, עיין סי' שכ"ח ובה"י יו"כ, ובפרט שכ"ח זה אצל זקנים שרגילים רופאים פשוטים ואינם שומרי התורה להתיאש מהר מתקוות חיי החולה.

והציוור השני שבשאלה, שהחולה בהכרה אלא שהוא לטובת החולה לישב דעתו שלא ירגיש עצמו בדר, ורוצה לדמות להמבואר סי' ש"ל באו"ח דמדליקין נר לילולת שלא תפחד. הנה אין בירינו לדמות. דהא באו"ח סי' ש"ו ס"ט בחולה דתקיף ל' עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו דמותו אמירה לגוי, ומוכח דדוקא שבות דאמירה לגוי ולא מלאכת דאורייתא. ואע"ג דבפמ"ג שם בא"י ס"ק י"ח משמע דאפילו איסור, תורה שרי כה"ג, והגאון מהרש"ם ח"ד סי' נ"ד צירף זאת להלכה, מכ"מ בתשובת הרי"ב בשמים ח"ב סי' ק"פ תמה טובא על ג"כ צירף בזה והוכיח דאין להתיר רק איסור דרב"ב יע"ש. וי"ל דלא פליגי הגדולים דאם יש חשש של ממש של טירוף דעת החולה יש לצדד בזה, וגם באמת לא ברור לי אם הפמ"ג באמת כיון בזה, ועיין ג"כ בתשובת שו"מ ח"ג-ב' סי' ק"פ. בכל אופן אין דעתי להתיר סתמא איסור תורה בשביל חולה שלא ישב לבד, אם לא שיש רגלים לדבר שיכול לצמוח מזה ספק פקו"נ, ואין זמן להאריך.

¹ שו"ת שבט הלוי חלק שמיני, סי' ס"ה.

² על ההבדל בין חילול שבת לצורך ישוב דעתו של יולדת המבואר בגמ' (שבת קכ"ח, ב) היתר, לבין חילול שבת לצורך ישוב דעתו של חולה שאינו מבואר בתלמוד היתר, ראה: מ. הלפרין, שלבי הלידה בין החוקה לרמב"ם - עיונים הלכתיים ומבט רפואי, אסיא נה (כרך יד, ג), 61-54, בפרק ד' שם. (להלן עמ' 318-311).

³ תלמוד ירושלמי, יומא, פ"ח הלכה ה', שו"ע או"ח שכח, ב, ובמ"ב ס"ק ה.

שהדבר גדול יותר, ויביא תועלת ממשית וחשובה יותר, יש מסכת תפילות רבה יותר שצריך בכדי להביאה לידי מימוש בעולם הזה (לא בכדי, גדולי האומה מצאו את שלמותם על הבאר [מכילתא י'] לרמזו: "שפכי כמים ליבך" שכן את "נוכח פני ה'"). וכל ריחוק, כל "משבר" וכל "אפילו לא ה"א" מקרב אותנו ל"אחד השלם". ובסוף, בחינת "וראית את אחורי" נבין איך הכל היה לטובתנו המושלמת ורק כך זה היה יכול להתבצע.

"אני ה' בעיתה אחישנה" – אף אחד לא מכיר את הפשט (רש"י, רד"ק, מצודות) כשזה יגיע בזמן שרק ה' קבע ורק הוא יודע אותו – זה יהיה בקלות ובפשטות – אחישנה, שכן הבנין הרוחני הפנימי שנבנה ע"י התפילות, הצער, המשברים, האנחות, הוא כבר עומד בשלמות, והעולם החיצוני שלנו הוא רק ביטוי חלקי לשלמות הפנימית הזאת, וכיצד לא יהיה בקלות כאשר הבסיס בנוי עד תום! ?

תחזקנה ידיכם, חביבי, יקירי, חברי האהובים לי מכל. עוד מעט, בקרוב ממש, כולנו נגיע לרגע המיוחל – למען הבין את הנמשל של הזוג העליון (עיין באריכות "סוד הנישואין"). אך לא לפני שנחזק מעט את העולם הפנימי האמיתי המשפיע עלינו שלמות, בתפילה, בהתעוררות, המבוטא בקטע הבא.

ראית לפני כחודש, בשבועון המבטא את קטנות העולם שלנו: "ה' אני אוהב אותך, מאמין בך ויודע יותר מכל אתה מעוניין בטובתי בלבד. רציתי לדבר איתך בענין אחד, נשגב מבינתי האנושית, עניין שרבים וטובים מבניך מתעסקים בו – רבנים שדכנים והמשודכים. אנחנו פונים אליך בקריאה נרגשת – אם אפשר לנסות ולהקל את העניין... אנא תן לנו את הכח לא להתייאש ולא להתעייף. תן לשדכנים כח לא להתייאש מאיתנו ולהבין שזאת לא בררנות, אלא פשוט – שאי אפשר לשדך בין שני אנשים שהדבר היחיד המשותף ביניהם הוא האמונה בך, כיפה – לו וחצאית – לה, וכל השאר מקרי בהחלט. אני יודע שכל הבחורות שפגשתי מקרבים את האחת והיחידה המיוחדת בשבילי, ושכל העיכובים הם רק הכנה כדי שנדע להעריך את הטוב ואת המיוחד שבשני, וכדי שהנפש תעבור הזדככות כדי שהבית יהיה מושלם, אבל... אם אפשר לזרוז את התהליך. אנו מתביישים לומר, אבל עייפנו וקצת התייאשנו. אנא אל תשב תפילתינו ריקם, ותשלח לנו את זיווגנו הראוי לנו משרש נשמתינו, בקלות מתוך שמחה, למען עבודך בקודש. אכ"ר" (תודה רבה לאפרת מחברת התפילה).

שלכם ואוהבם, הנמצא איתכם באותה ספינה החושבת להישבר, ומצפה בשמחתנו.

תיים עשרה וחצי בלילה. הקור שבחוץ רק מעפיל על הקור והבדידות שבפנים. אני מחכה כמה דקות בצומת לטרמפ, אף אחד לא עוצר. אוף, עוד מטרים של דריכה כואבת של נעלי עקב אלגנטיות, ועוד שאלות ומבטים מיותרים של החברה הצעירים בש"ג (שומרים, לא יודע על מה). וניכפים עלי עוד דקות בדידות למחשבות, על איך לסיים את מה שהיה מיותר להתחיל-אפילו לא ה"א, ועולים משקעים על קשרים אחרים, ולמה זה לא הלך? ולמה אני אמרתי לא? הרי אני לא מגיע לקרטוליים שלה...

הלימוד במסכת מלא רמיזות – "עד כמה" אומר רש"י: "כמה חודשים אית לך". 3 דעות: 30 יום, או אולי 50 או דלמא 3 חודשים (כתובות ס). – כמה חודשים עברו מאז ההיא, או כמה חודשים עכשיו צריך/מותר למשוך. ואז פתאום צץ רש"י בפרשה: "נחזור על הראשונות" (שמות ו', ל') – אבל א"א לחזור – היא תפוסה, או גרוע מזה – התארסה, נשואה עם ילד, עם חבר שלי מהישיבה...

עוד חבר (אבל ממש חבר, כאח לי) סגר וורט. אני שמח, מחבק, אך לא – אני שקרן, בתוכי אני מלא בילבול ואפילו קינאה. איך? במה אני פחות טוב? מה לא בסדר אצלי? אני לא מסוגל לחבק אותו כשבליבי סערת רגשות, איזה בוגד אתה... ועוד הצעה – נשמע בסדר כמו אתמול, כמו תמיד, כמו מחר... אולי ננסה אולי... בעזרת הבורא נלך על זה, אולי...

אין לי יותר כוחות להיפגש עם חדשות, ולהציג את עצמי, מה חשוב לי, ומה לא, לימוד תורה, משפחה, אידיאולוגיה, צבא, ההווי בישיבה, כרם ביבנה. עוד שעה עד וחצי לחייך בלי סיבה אמיתית. עוד טלפון ראשון (שהלוואי ויהיה האחרון), והיא לא עונה, לא זמינה... וכולם (משפחה, חברים בכלל המעגלים, רבנים) מדברים איתי רק על זה: "נו מתי, בקרוב אצלך, עוד השנה, אני אארגן את ההסעה, אתה תראה החתונה שלך תהיה חתונת השנה..." ואף אחד לא טורח (אפילו לא הרבנים בישיבה) לתת עידוד ונקודות אור בכל הערפל הרגשי שלי, הבדידות הורגת – המיתה הכי קשה.

שוב לבד בחדר כי לא יכול ללמוד (הסתכלתי על הגמרא והיא עלי במשך שעה...), ואז זה הגיע, בלי הודעה מוקדמת, פורץ בלי הזמנה רשמית – חם, רותח, מלוח, זולג על הלחיים, קצב נשימות עולות, ראייה מטשטשת, למחשבות אין מקום, ורק ביטוי ללב שבור... רק שאף אחד לא יכנס לחדרי – לחדרי לבי. למה? אבא למה? !?! עד מתי? !?! אבל אז כמו אחרי תפילה טובה, או אחרי טבילה קרה – הארה: "אמרתי אבא", כן אבא הרוצה בטובת בניו עד אין קץ, ורומז שכל

השאלה תלמוד תורה זקריאת מגילה

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

ניתן לשלוח תשובות לתיבת הדוא"ל: eshkolot@gmail.com

שאלה: כתב הב"י באו"ח סי' תל"ב שאין מברכין על ביטול חמץ משום דביטול הוא בלב ואין מברכים על דברים שבלב. וקשה, הרי בהפרשת תו"מ קיי"ל שיכול ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד זה כלומר שגם מחשבה מועילה להפריש, וא"כ מדוע מברכין על הפרשת תו"מ?

התשובה תפורסם בעז"ה בגליון הבא

תשובה לשאלה הקודמת: שאלנו, מדוע אומרת הגמרא שמבטלים ת"ת לקריאת מגילה הרי הקריאה עצמה היא לימוד תורה, ומדוע לא יוכל לכווין לצאת ידי חובת קריאת מגילה וגם ידי חובת מצוות ת"ת. ונראה לומר שעניינה של מצוות ת"ת הוא לימוד וידעה אבל מקרא מגילה עניינו הוא שבח והודאה, א"כ כאשר מכווין לצאת ידי חובת קריאת מגילה לא יוכל לכווין גם לצאת ידי מצוות לימוד תורה שהם עניינים שונים.

מזל טוב

לר' אלי קליין הי"ו, לנישואי הנכד למאור דוד בראל (ד'), לאירוסיו

מפאת "בין הזמנים" הגליון הבא יצא אי"ה בשבת פרשת אחרי מות – קדושים מערכת "אשכולות" מאחלת לכל בית ישראל פסח שמח וכשר!

שבת שלום